

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrift
til
**Høitideligheden ved Odense
Cathedralskole**
i Anledning af
den nye Skolebygning's Indvielse
den 27de November 1846.

*Christi Henningsen
Bredning til Skolen No. 1*

B i d r a g

til

Odense Cathedralskoles Historie.

Første Hefte.

Om de til Skolen hørende Bygninger.

Indbydelseskrift

til

Indvielsen af Skolens nye Bygning

den 27de November 1846,

af

Prof. Mag. R. J. F. Henrichsen,
Skolens Rector.

Odense.

Trykt i M. C. Hempels Officin.

Statens pædagogiske Studieramling
København V.

vad der hidtil habes trykt om Odense Cathedralsskole og Gymnasium, er Lidet og meget utilfredsstillende, ja for en Deel ikke engang ret paalideligt, da det sjeldnere er øst af Kilderne selv. Derimod findes i Byens Arkiver, navnlig i Bispearchivet, en Masse utrykte Materialier til denne Skoles og de dermed forbundne Institutioners Historie, hvoraf en sammenhængende Skildring vel muligen kunde dannes. Til at give en saadan føler jeg imidlertid ikke Kald, og om jeg end var stiftet dertil, vilde jeg for det Første vel ikke kunne vinde Tid til et saadant Arbejde; hvorimod jeg agter at samle Materialierne og deraf, som Forarbejde til en sammenhængende Skildring, efterhaanden at meddele Bidrag og Actstykker til Skolens Historie, ordnede efter visse Hovedpunkter. Idet jeg nu gjør Begyndelsen med de Bygningers Historie, som forudm eller indtil nærværende Tid have hørt til Skolen, glæder det mig at kunne aabne disse Bidrag med en Afhandling af min lærde Collega, Hr. Dr. Paludan-Müller, om Skolens Belliggenhed i ældre Tid, hvilken, foruden ved sin egentlige Gjenstand, ogsaa vil interessere ved de Oplysninger, som indeholdes deri om St. Knuds Kirkes Omgivelser i Almindelighed.

I. Skolebygningerne.

A.

Om Odense Cathedralskoles Beliggenhed i ældre Tid.

Aaret 1271 eller 1277 stiftede den fyenste Biskop Johannes en lærd Skole i Odense efter Anmodning af Hennekin, som da var, eller siden blev Prior i S. Knuds Kloster. ¹⁾ Det var saaledes ikke ene dette Klosters Skole, men en biskoppelig, ved Stiftets Domkirke; dog har den upaatvivleligt fra første Begyndelse staaet i nær Forbindelse med S. Knuds Kloster, hvis Kirke var Stiftets Hovedkirke, og hvis Prior foranledigede Skolens Oprettelse. Denne Forbindelse viser sig endnu tydeligere under Biskop Gísico, Johannes's Eftermand, der af Nogle ansøres som Skolens første Stifter, og som vel i ethvert Fald har bragt den nye Stiftelse i bedre Skik; thi da bestemtes det, at Skolemesteren skulde lønnes

¹⁾ Scr. Rer. D. VII. 224.

af Biskoppen, men han og sexten Disciple fødes af Klosteret med et Bidrag af Biskoppen. 1)

Om Skolen da har staaet i nogen Forbindelse med S. Albani Kirke, vide vi ikke; men det er i sig selv troligt, at dens Disciple have besørget Sagen i denne Sognkirke, der laae den saa nær. Dette synes i det mindste at have været Tilfældet i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, saaledes som det Følgende vil vise, og andre Omstændigheder gjøre det rimeligt nok. S. Albani Kirke har en gang tilhørt S. Knuds Kloster; og omendstjondt den blev skilt derfra Aar 1138 som en egen Sognkirke 2), viser dens Beliggenhed, at da den selv intet Convent af Munke eller Domherrer havde, kunde den ikke faae den fornødne Hjelp til Kirkesangen nærmere end fra Cathedralskolen, som kun laae nogle Skridt fra den.

Desuagtet var det dog S. Knuds Kloster, Skolen stod i Forbindelse med, og hvilket den, tilligemed Klosterets øvrige Foranstaltninger til Videnskabernes Fremme, forskaffede betydelige Donationer. 3) Det kan derfor neppe have været Klosteret meget behageligt, da der i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede oprettedes endnu en Skole, nemlig ved Vor Frue Kirke i Odense. 4) At S. Knuds Kloster har sat Priis paa sin Forbindelse med Domskolen, seer man deraf, at Biskop Erik Krabbe maatte 1363 blandt andre

1) Pontoppidan Ann. Ecc. Dan. I. 758.

2) S. Rer. Dan. I. 273. Suhms Historie af Danmark 5, S. 543; ifr. sammest. S. 580.

3) See Samsetris Chron. Secunda i 1 Tome af S. Rer. D. paa flere Steder.

4) Pontop. An. Eccl. 2, 97.

Privilegier til Klosteret ogsaa give dette, at han altid skulde vælge en af Munkene til Skolens Rector, om der blandt dem fandtes nogen dertil stiftet ¹⁾; og i Mæret 1434 forhvervede Klosteret Erkebiskoppens Forbud imod flere Skoler i Odense, end den ene almindelige Skole ved Domkirken og den saakaldte Pugeskole ²⁾ (ved Frue Kirke).

S. Knuds Kloster kunde eller vilde imidlertid ikke strengt haandhæve dette udelukkende Skoleprivilegium, saa at det allerede 1447 tillod Oprettelsen af endnu en Skole i Odense, nemlig ved S. Hans (eller som det ogsaa kaldes: S. Michaels) Kloster, hvis Prior dog blandt Andet maatte forpligte sig til, ikke at optage Børn fra S. Albani Sogn, og ikke at beholde dem over deres 15de Aar ³⁾.

Idet de tre Hovedsogne i Byen saaledes hvert fik sin Skole, og idet Cathedralskolen forbeholdt sig alene S. Albani Sogn, var det naturligt, at den i daglig Tale benævntes S. Albani Skole, uagtet den stod i saa noie Forbindelse med S. Knuds Kloster. S. Albani Skole kaldtes den formodentlig allerede i den sidste Halvdeel af det 15de ⁴⁾,

1) Pontoppidan, anf. St. S. 212.

2) Udtog af Brevet i Bebel Simonsons Bidrag til Odense Byes aldre Historie 1. 2. S. 118.

3) Dette mærkelige Afstykke, som hos Pontoppidan (Ann. Eccl. 1. 663) og Thorkelin (Diplomatarium Arnæ-Magn. 1, 157) ikke alene er heist ucorrect aftrykt, men endog henført til Aar 1247 istedetfor 1447, meddeles her som Bilag. Jfr. Paludan = Müller, om S. Hans Kloster i Odense, S. 9 ff. Til det der førte Bewiis for Aar 1447 kommer endnu, at Dokumentet beraaber sig paa et nyligt erhvervet Skoleprivilegium for S. Knuds Kloster; thi dette refererer sig til Erkebiskoppens Brev af 1434, hvis sande Beskaffenhed man først lærer at kjende hos Bebel Simonson.

4) I det Mindste hedder det om Prior Jacob Geed (1447), at han

og med Blåhed i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede. I de Uddrag af Dronning Christines Regnskabsbøger, Vedel Simonson nu har offentliggjort,¹⁾ finder man under Aar 1504 alle Odense Byes Kirker og Klostere begavede af Dronningen i Anledning af Begængelsen over Lehnsmanden Otto Porsfeld, der dræbtes af Biskop Jens Andersen Beldenaks Folk. De fire Klostere, S. Knuds, Graabrødre, Sortebrødre og S. Hans fik hvert 2 Mark²⁾ i denne Anledning, medens S. Albani og Vor Frue Kirker hver fik 24 Skil., „Peblingerne“ til Vor Frue 1 Mark, „Degnene“ til Albani 12 Skil., og de til S. Hans ligesaa meget. Denne forskjellige Betaling tør hidrøre derfra, at Klostrene selv besørgede Sungen i deres Kirker ved deres egne Munkke, medens de to Sognekirker, som ikke vare Klosterkirker³⁾, vel kun læste Messer, imedens Disciplene i de tre Skoler gik i Procession og sang foran Liigbaaren; thi at „Peblingerne“ og „Degnene“ af de tre Kirker betyder Disciplene i de tre Skoler, seer man af flere Steder i samme Regnskab. Ved Aar 1520 omtales ligefrem „Degne af de tre Skoler.“⁴⁾

Da Reformationens Seier var afgjort ved Kong Christian den Tredies Thronbestigelse, gik Styrelsen af Underviisningsvæsenet fra de geistlige Autoriteter over til Re-

var „Scholæ Albianæ incremento intentus;“ men det er rigtignok i en Kilde fra Begyndelsen af det 16de Aarh. S. R. Dan. 7, 235.

1) Odense, II. 1 S. 87 ff.

2) Man erindre, at Middelprisen paa Rug og Byg dengang har været 6 à 8 Skilling Lunden. To Mark bliver da henved 15 à 20 Rbd.

3) S. Hans Kirke var begge Dele.

4) Vedel Simonson anf. St. S. 144.

gjeringen og blev som bekjendt en Hovedgjenstand for dennes Omhu. Skolevæsenet navnlig søgte den at hæve ved en Samling af de spredte Kræfter og bød derfor 1537 i Kirkeordinantsen ¹⁾, at hvor der i en By havde været flere Latin-skoler, skulde de sammendrages til en eneste. For Densse maatte Følgen af dette Bud blive, at Cathedralskolen, Vor Frue og S. Hans Skoler forenedes, saa at Byen nu fik een stor Skole istedetfor de tre gamle. At det var den saakaldte S. Albani Skole, Skolen ved Cathedralkirken, der optog de andre, sees tydeligt deraf, at Skolens Forbindelse med S. Knuds Kloster vedblev, saa længe dette Kloster endnu bestod som saadant, saa at dets sidste Prior tillige var Skolens Forstander; og da Klosteret ved hans Resignation ganske gik over til at blive et verdsligt Kron-gods, overførte Kong Frederik den Anden den Bespisning, Cathedralskolens eller S. Albani Skoles Lærere og Disciple hidtil for en Deel havde nydt i S. Knuds Kloster, til sin nye Stiftelse, Communitetet i Graabrødre Hospital, med en saadan Udvidelse og paa en saadan Maade, at de to andre Skolers Forening med hiin kjendeligen spores. Thi ikke alene forøges Discipel=Pladserne i Convectoriet til 30, men den daglige Chorsang Morgen og Aften i Vor Frue og S. Hans Kirker henlægges nu til St. Knuds Kirke for dennes Velbeileligheds Skyld. ²⁾ Denne daglige Sang i de to nævnte Kirker kan kun være en Arv fra de to Skoler, hvilken ved Foreningen var bleven

1) *3 Additamenta til Cragii & Stephanii Hist. Reg. Christiani III. p. 51. Ratio Scholarum.* I den danske Udgave 1, S. 581.

2) *Fundatsen i Hofmans Samling V S. 60 ff. sammest. S. 152 ff.*

en Pligt for Cathedralsskolen, ligesom Vor Frue og S. Hans Skoler da medbragte den Understøttelse af Provstiet ved Vor Frue Kirke — efter Reformationen et Lehn for Rigens Kantaler — og af S. Hans Kloster — nu Kongens Gaard i Odense — de som selvstændige Skoler havde nydt. Derimod skulde Skolen vedblive at besørge Sungen Søn- og Helligdage i de to Kirker; og naar Fundatsen ikke byder det Samme med Hensyn til S. Albani Kirke, er det vel kun, fordi dette forstod sig af sig selv. Den Gudstjeneste, man saaledes vilde have vedligeholdt i S. Knuds Kirke, der dengang endnu ikke var Sognkirke, og hvor Munkenes Sang nu forstummede, bestod i den daglige Morgen- og Aftensang, samt i Skoledisciplinens Altergang hver Onsdag. ¹⁾

Den lærde Skole i Odense er saaledes opstaaet i Reformationens Tid ved en Forening af tre Skoler; og den, der optog de to andre, er oprindelig en Stiftelse af Biskopperne, noie knyttet til Domkirken og S. Knuds Kloster, hvis Convent havde Domkapitels Rettigheder. Naar den desuagtet imod Slutningen af den katholske Tid kaldes S. Albani Skole, hidrører dette kun fra det udelukkende Skoleprivilegium, S. Knuds Kloster forbeholdt den i S. Albani Sogn, og rimeligviis tillige fra dens Disciples Forpligtelse til at besørge Sungen ved Gudstjenesten i S. Albani Kirke; men der er Intet, som viser, at den har staaet i nogen anden eller nærmere Forbindelse med denne Kirke selv, saa at Forholdets Natur henviser den, der spørger om Skolens Be-

¹⁾ Numme, S. Knuds Kirke i Odense S. 14 efter Dokument i Biskoppens Archiv.

liggenhed i den katolske Tid, til S. Knuds Kirkes og Klosters nærmeste Omegn. Og da der heller ingen Grund er til at antage, at Skolen har været i selve S. Knuds Klosterbygning, saa maa Præsumtionen være for, at S. Albani Skole eller Cathedralskolen ogsaa i den tidligste Periode har ligget der, hvor den nu ligger, og hvor vi med Visshed vide at den laae i den sidste Halvdeel af det 16de Aarhundrede.

Denne Formodning vinder Bestyrkelse ved en Betragtning af Rådslaget's Stedforhold paa Reformationens Tid.

Det kan ikke være tvivlsomt, at den gamle S. Albani Kirke laae der, hvor nu Rectorboligen og den Benzonske Begravelsesplads findes, naagtet Sagnet vil anvise den en Plads længere imod Sydost, hvor Justitsraad Scholtens og Proc. S. Hansens Gaarde ligge. Den gamle Grundtegning af Odense, der nu findes paa Odense Raadstue, viser Kirkebygningen paa Rectorboligens Plads. Imellem den og S. Knuds Kirke er en aaben Plads, saaledes som nu atter efter 1834; men da Kirken her er afbildet uden Taarn, hvilket vi dog med Visshed vide af K. Christian den Tredies Gavebrev af 1542 at den da havde, og da dette Taarn naturligvis maa antages at have ligget ved Kirkens vestlige Ende, maa det have staaet der, hvor Oluf Bager 1581 opførte den Gaard, efter hvis sidste Eiers Død 1834 Kammerherre Jens Benz on købte den til Nedbrydelse for derved at sikkre S. Knuds Kirke imod Jldsvaade. S. Albani Kirkes vestlige Deel har da ligget tæt nordenfors den østlige Ende af S. Knuds Kirke, og saaledes kan man forstaae, hvorledes de gamle Beretninger om Kong Knud den Helliges Martyrdom og Skrinlæggelse kunne komme til at kalde

S. Knuds Kirke *basilica australis*, 1) en Benaevnelse, der vilde være uforklarlig, hvis Sagnet havde Ret. Da Knud den Hellige begyndte den Kirke, der siden kom til at bære hans Navn, for at den som en Steenkirke 2) skulde træde istedetfor den Trækirke, han tidligere havde opført over S. Albans og S. Osvalds Reliquier, er det ogsaa det naturligeste at søge den yngre Bygning saa nær som muligt den ældre, i hvis Sted den skulde træde, og hvis nærmeste Omegn netop frembød en udmærket Byggeplads. S. Knuds Kirke kom imidlertid ikke til at afløse S. Albani, efter den første Bestemmelse, fordi den blev lagt til det i Erik Eiegods og Kong Nielses Tid oprettede Benediktinerkloster, medens S. Albani Kirke blev Sognkirke for den Deel af Odense By, der nu mere og mere udbredte sig imod Vest. Men da saaledes disse to Kirker ikke fra første Begyndelse have været bestemte til at bestaae ved Siden af hinanden, bortfalder det Paafaldende, der ellers vilde være i at de laae hinanden saa nær.

Selve Rectorgaardens besynderlige fremspringende Beliggenhed taler for denne Mening; thi hvor man støder paa slige Egenheder i nyere Bygningers Forhold til deres Omgivelser, maa man formode dem begrundede i ældre Bygningers Beliggenhed.

S. Albani Kirkegaard har da stødt umiddelbart vesten op til den østlige Ende af S. Knuds Kirkegaard. Grændsen imellem begge har været omtrent paa samme Sted, som nu

1) S. R. D. III. 321, 378.

2) „Insigni lapideo tabulatu exstructa“ kaldes den af Elnoth anf. St.

imellem S. Knuds Kirkegaard og Torvet; men begge Kirkegaarde have imod Nord strakt sig umiddelbart op til den Række Bygninger, som nu indtage den Rectorboligen modsatte Side af Torvet, nemlig fra Borger skolens Portbygning til Hjørnehuset, Stræddernes Laugshuus ¹⁾; thi Biskop Mogens Kraffes Vicariebygning, der efter Reformationen kom i hans Slægtinges private Besiddelse, og som 1568 eiedes af en Mourits Pødebust, laae paa den Plads, hvor senere Adelens Gaard, Landstinget, Borger skolen, den ene efter den anden, have afløst den; men det hedder udtrykkeligt om denne Vicariebygning, at den laae „norden næst“ (paa Nord siden af) S. Knuds Kirkegaard. ²⁾ Derimod laae den østlige Nabogaard, altsaa den Gaard, Grosserer Peter sen nu eier, i Mæret 1568, da den af Kong Frederik den Anden bestemtes til Rectorbolig, efter Donationsbrevet paa S. Albani Kirkegaard ³⁾; thi saaledes kaldtes denne Plads endnu, endstjøndt R. Christian den Tredie allerede 1542 havde givet den til et almindeligt Torv. Det hedder ogsaa i Fortegnelsen over Oluf Bagers Bygninger, at den 1834 nedbrudte Gaard, vesten for Rectorboligen, laae paa S. Albani Kirkegaard. ⁴⁾

Da de tre Skoler forenedes, maatte naturligtvis et nyt Locale, eller en Udvidelse af det gamle blive fornødent. Skolens daværende Forstander, Christen Povelsen, den sidste Prior i S. Knuds Kloster, erholdt derfor af R.

1) Jfr. det sjenste literære Selsk. Aftstykker II. S. 67.

2) D. Mag. II. S. 16 ff.

3) See Bilag II.

4) Hand, Om Oluf Bager S. 17.

Christian den Tredie den gamle S. Albani Kirke til en Skolebygning ¹⁾; men uden at vi vide Grunden til at denne Gave toges tilbage, skjenkede Kongen Næret efter denne Kirke, med Undtagelse af Choret, hvis Bygningsmaterialier han forbeholdt sig selv, til Odense By, der af Bygningen skulde indrette Leiebaaninger og benytte Kirkegaarden til et almindeligt Torv. Det paalagdes da tillige Byen, at lægge et aabent Stræde, „saa vidt og bredt, som „to Vogne kunne mødes udi, sig strækkende fra Skolen „og ind igjennem S. Knuds Kirkegaard der samme „steds, ud med „(o: langs med)“ de Gaarde der ved Kirkegaard, som nu Mester Johan Valkendorf, Jørgen Gyldestjerne og Christen Pedersen iboe. Og skulde Borgmester „og Raad her sammesteds selv, lade bygge en Muur imellem S. „Knuds Kirkegaard og samme Stræde.“ ²⁾ Da dette nu tildeels forsvundne Stræde her er betegnet saa bestemt, at der ikke kan være Tvivl om dets Beliggenhed, saa meget mindre som den gamle Grundtegnning virkelig viser et aabent Stræde fra Torvet, forbi den nuværende Borgerstole og bagom Realskolen paa den ene, S. Knuds Kirkegaards nordlige Muur og Cathedralstolen paa den anden Side, saa er

1) Det hedder i Christen Povelsens haandskrevne Register (i det store Kgl. Bibliothek): Item Kl. Majestæts hoibaarne Fyrstes Kong Christian den Tredies Brev paa S. Albani Kirke, som Hans Raade undte og gav S. Knuds Kloster at være til en almindelig Skole der ubi Odense, udgivet under Guds Aar 1541, Løvedag efter S. Mortens Dag.“ — Endnu 1548 betragtede Prioeren denne Bygning som S. Knuds Klosters tilhørende (Bibel Simonson I. 2, S. 50.)

2) Gavebrevet, dat. vor Gaard i Odense, S. Hansdag Midsummer 1542, i det fyenfte liter. Selsk. Afstykker 1 S. 62.

det vist, at Skolen, som jo laae ved Strædets ene Begyndelse, dengang maa søges enten paa Albani Kirkegaard, Torvet, eller paa sin nuværende Plads. I første Tilfælde maatte den have ligget omtrent i en ret Vinkel mod S. Albani Kirke der, hvor nu Torvet ender imod Vest, altsaa imellem S. Knuds og S. Albani Kirkegaard; men der omtales intetsteds en saadan Bygning paa denne Plads, imens vi saa Nar derefter finde Skolen der, hvor den nu ligger, uden at man har nogen Efterretning eller noget Vink om nogen Flytning siden Nar 1542. Det naturligste er altsaa at søge den ved det omtalte Strædes vestlige Ende, altsaa der, hvor vi vide at den laae 1561. Thi i dette Nar gav S. Knuds Klosters Subprior og Convent deres gamle Prior Christen Povelsen Løfte om, at han ved sin Afgang fra Prioratet maatte blandt Mere beholde den Klosterhave, der laae „Sonden op til Skolen.“¹⁾ En saadan Have var der ingen Plads til, hvis Skolen laae imellem begge Kirkegaard, norden for S. Albani Kirke og sønden for den østlige Ende af det ovenfor omtalte nye Stræde; den kan ikke have været nogen anden end den Deel af S. Knuds Kirkegaard, der nu benyttes som Legeplads af Cathedralskolens Disciple, og som paa den gamle Grundtegning ogsaa virkelig er affat som en Have.

Dette vilde i høj Grad bestyrkes ved Narstallet 1561, der tilligemed Prior Christen Povelsens Navn findes paa den i den nuværende Skoles Trappegang anbragte Marmortable, hvis denne altid havde været paa dette Sted;

¹⁾ Dokumentet i Udtoget (efter Diplomat. Langeb.) hos Wedel Simon-
sen, Dbenfje II. 2 S. 124.

men efter Landsdommer Jacob Birkerods Beretning fandtes den paa hans Tid, o: i første Deel af forrige Aarhundrede, i selve Klosterbygningen, som da oiedes af Generalinde Devis.¹⁾ Den maa altsaa efter den Tid være henslyttet til Skolebygningen.

Derimod have vi et afgjørende Vidnesbyrd i et aabent Kongebrev af 21de August 1574²⁾, hvori der overlades en Borger i Odense en S. Knuds Klosters Jord og Grund, liggende imellem Hørsfortorvet og Pugesstræde, og som i Længden, „fra Karen Gødes Gaard og i Øst, imod Skolen, indtil Ageveien,“ er 94 Alen. Dengang laae altsaa Skolen der, hvor den nu ligger, og der kan da ikke være grundet Tvivl om, at det var denne Bygning, Kong Christian den Tredie meente, da han Aar 1554 befalede Prior Christen Povelsen at lade Skolen i Odense „forlænge,“ fordi det tiltagende Discipelantal krævede større Rum.³⁾

Den i det Føregaaende flere Gange omtalte gamle

1) Jacob Birkerods Thom. Bl. haandskrevne „Beskrivelse over Byen Odense og dens Antiquiteter. Samlet ved Anledning af det, at Kong Friderich den fjerde Høilovlig Hjukommelse der bøde om Natten imellem d. 11 og 12 October 1730. Underdanigst offerered til Hans Høi Grevelig Excellens Græv N. Rangow“ (paa Universitetets Bibliothek). Der er imidlertid Grund til at tvivle om denne Efterretnings Rigtighed hos Birkerod; thi 1738 siger J. Aagaard i *Historica descriptio Othiniæ* p. 32: *Domum scholæ hodiernæ in coemiterio S. Canuti exstructam esse legimus A. 1596; sed structuram eius paulo antiquiorem esse testari videtur inscriptio illa, quam monstrat aliquis eius murus: Christen Povelsen Prior. 1561 (S.).*

2) J Christen Povelsens Register isfr. Vedel Simonson anf. St. S. 166.

3) Danske Magaz. II. S. 74.

Grundtegning af Odense har følgende Titel: *Civtatis episcopalis Othenarum sive Othoniæ, ut vulgo dicitur, Fioniæ metropolis secundum situm et figuram, quam hoc seculo habet, delineatio, anno 1593 genere, virtutibus famaue illustri Henrico Ranzovio, imperiali et regio danico consiliario, ducatumque Slesvici, Holsatiæ et Dithmarsici gubernatore impensas suppeditante.* Smidlertid viser dog selve Tegningen, at den giver Byen som denne saae ud ved eller strax efter den fleebigste Forlæning i Mai 1580; thi den viser blandt Andet Torvets Omfang, Form og Omgivelser saaledes som de først bleve i Anledning af denne Høitidelighed; men derimod mangler den Gaard, som før 1834 stod vesten for Rectorboligen, og som vi af Indskriften over Porten vide at være opført Mar 1581. ¹⁾ Tegningen har tillige det „Theatrum“ paa Torvet, hvor Beleningen gik for sig; og naar man betænker den betydelige Rolle, Statholderen Henrik Ranzau havde ved denne Leilighed, bliver det end mere rimeligt, at han netop ønskede at besidde i sin segebergste Samling af Malerier og Kobberstik til Kong Frederik den Andens Historie et Minde om denne mærkelige Høitid.

Denne Tegning viser os altsaa, at i Maret 1580 laae Skolen (*schola trivialis* kaldes den der) der, hvor nu Cathedralskolen ligger. Den var da en toetages Bygning med taffede Gable, der ved det ovenfor omtalte Stræde adstilletes fra den Gaard, som i Biskop Beldenafs Tid var bi-

¹⁾ Vedel Simonsen, *Odense III.* 1 S. 106, jfr. *Sankt, Kong Frederik den Anden og Oluf Bager, Odense Cathedr. Sk. Indbydelses-* skrift 1837, S. 3, 17.

stoppelig Cancellibygning, og hvor nu Odense Realskole er. Til den sydlige Gavlmuur stødte en Have, den nuværende Legeplads, ved en Muur adskilt fra Kirkegaarden, der dengang ingen Indgang havde imod Vest.

B.

Af de i det Foregaaende af Dr. Paludan=Müller meddeelte Oplysninger sees altsaa, at henved Aar 1580 stod et toetages Skolehuus paa det Sted, hvor nu Cathedralskolens gamle Bygning ligger. Et andet Spørgsmaal er, om Cathedralskolens hidtilværende Bygning er den samme, som hiin paa den gamle Grundtegning angivne og i Documenter fra det 16de Aarhundrede omtalte Skole, hvilken Christen Povelsen fik Ordre til at „forlænge.“ Dette Spørgsmaal maa besvares med Nei, hvis den Efterretning er paa-
 lidelig, som skyldes Thomas Broderus Bircherod, at den nuværende latinske Skoles Bygning blev i Aaret 1596 fra Grunden af opført og indrettet. ¹⁾ I dette Tilfælde maa det vel antages, at enten Christian d. 3dies Be-

¹⁾ Efter Thomas Bircherods Mspt, J. Aagaard hist. descr. Oth. p. 32 og Bedel Simonson III. 1 S. 62 (I den Afskrift af Msptet, som Cathedralskolens Bibliothek eier, findes denne Notits ikke). Ogsaa i et Haandskrift med Titel: Adskilligt om Odense, der fra G. L. Wadens Bibl. er gaaet over til Skolelæserer Hansens Eie, findes (maaskee efter samme Kilde) S. 55: „Det nuværende Skolehuus er begyndt 1596.“

faling til Prioren ikke er kommen til Udførelse, eller at den Udvidelse, Prioren havde givet Skolen, ikke har været tilstrækkelig, eller at Bygningen selv har været brostfældig, saa at en ny Skoles Opførelse paa samme Grund fandtes fornøden. Imidlertid staaer denne Efterretning temmelig isoleret; hverken i de mangfoldige i Bispearchivet opbevarede eller i andre Skolen vedkommende Documenter fra Christian d. 4des Tid findes noget Spor, der hentyder paa at en ny Skolebygning blev opført paa hiin Tid. At den nuværende Bygning paa St. Knuds Kirkegaard ikke har de paa Grundtegningen angivne takkede Gable, kan ikke tjene som Beviis for Rigtigheden af Bircherods Beretning, da Bygningens Udseende vel heller ikke passer for 1596, og det er tydeligt, at ogsaa dens Ydre med Tiden har undergaaet betydelige Forandringer, hvorved den er bleven mere moderniseret. Vi maae da lade denne Efterretning staae ved sit Værd og allerede Magaard (s. ovenfor S. 13) har tvivlet om Sandheden deraf.

Vedligeholdelsen af Skolebygningen tilkom St. Knuds Kirke, som allerede tidligen synes at have haft Vanskelighed med Udredelsen af det Fornødne dertil. I Aaret 1627 eller 1628 erholdt Biskop Hans Michelsen Kongelig Befaling om, at alle Kirker skulde bidrage til Skolens Reparation. ¹⁾ I Bispearchivet (Skolens Docum. No. 9) findes

¹⁾ Th. Bircherods Msspt. i Skolebibliotheket ex schedis Michaelianis (hans Dagbog): 1628 literæ Regiæ Episcopo D. Johanni Michaelis afferebantur de contributione templorum ad reparationem scholæ Othinianæ. I Hffret: Udfilligt om Odense a. St. angives som det fgl. Brevs Datum d. 30 Octbr. 1627 og i Jacob Bircherods Bestr. over Odense d. 3 October 1627.

et „Syn paa Odense Skoles Brostfældighed af forskjellige Haandværkere 10 Aug. 1685“, hvoraf sees, at Skolens Ydre og Indre da var i meget maadelig Stand, og af andre Vidnesbyrd er dette endnu tydeligere; dog bleve de nødvendige Reparationer først foretagne over 10 Aar derefter, og det tildeels af Skolens Midler. Justitsraad Chr. Bircherød til Fraudegaard, som var gift med Biskop Ringos Enke, Birgitte Balslev, paaستااer i en Memorial til Biskop Lødberg af 31 Marts 1723, at Skolebygningen ved Ringos Tiltrædelse (1677) var en „forsalden ode Non og ruineret Huns, da Sal. Ringo tog sig den an til Frelse og tildeels af egne Midler istandsatte den.“ Dog sees, at Ringo af Skolens Midler imellem 1694 og 1698 havde in deposito 559 Rdl. 2 Mk. 5 s. „til Skolens Reparation og nødvendig Udgift“, hvilken Sum Bircherød skulde bevise at være anvendt til dette Diemed. Dette gjorde han ogsaa ved at fremlægge Attester fra Professorene Elias Maur og Erik Mule, hvoraf den første havde været Rector og den sidste Conrector ved Skolen, ligeledes fra Provst Matthias Bloch, som havde været Discipel i Ringos Tid, Jørgen Jensen, som havde været Hører 1689—1705, samt fra Maler Chr. Zacharisen, af hvilke Attester fremgaaer, at Odense Skole havde været yderst forsalden, ja ikke engang havt Borde, saa at Disciplene maatte skrive paa deres Knæer, men havde faaet en Hovedreparation i Aaringerne 1693—97 baade paa Muurværket ude og inde, Tage, Loftet, Gulve, Bjelker, Trapper, Vinduer og Døre, Hørernes Værelser og Skolelocalet selv, hvilket sidste havde faaet Borde og endel andet nyt Inventarium, ligesom der og var sat et nyt malet Stativværk uden om Skolen, og under Reparationen

maatte der læses i St. Knuds Kirke (Bispearch. No. 86).

Den største Hovedreparation, Skolen har modtaget før Reformen 1802, falder i Aaret 1761. Som Minder om denne Reparation findes midt paa Bygningens Facade imod Kirkegaarden Kong Frederik d. 5tes Navnetræk med Krone over, og derunder denne Indskrift:

**Hvad Lærdom, Flittighed og gode Kunster fremmer
Hvad Lædighed, Uppighed og andre Laster hemmer
Den rette Vandebod ey nogen Tid forglemte
Vor Konge ehagod Kong Frideric den Femte.**

Anno 1761 p: C. Ramus
Episcopus Dioec. Fionensis.

Over Indgangen til Skolen læses følgende i samme Anledning satte Indskrift:

*Splendidior multo Domus hæc stat munere Regis
Præsulis et cura, quam fuit ante foris.*

*Intus sic utinam quoque splendeat arte Magistri,
Discentum ingeniis, sedulitate, fide.*

Anno CIDIJCCCLXI

S. A. 1)

Nimeligviis har, hvilket ogsaa den anførte latinske Indskrift antyder, Bygningens Idre ved denne Reparation faaet det mere moderne Udseende, som den nu har. Hvilke enkelte Dele isvrigt Reparationen har indbefattet, kan jeg ikke angive, da det ikke har været muligt at finde det Kirkeregnskab, hvori Udgifterne i Anledning af den vare specificerede. At den har været betydelig, sees blandt Andet af, at den har medtaget henved 2000 Rdl. Disse Udgifter maatte St.

1) d. e. Søren Andersen, den daværende Rector.

Knuds Kirke udrede; men da Kirken selv nogle Aar i Forveien havde undergaaet en Hovedreparation, som havde medtaget Mere, end hvad den havde i Beholdning, erholdt den ved Kgl. Rescript af 3 Mai 1760 Tilladelse til af Odense Skoles Communitets Midler at laane en Sum af indtil 2000 Rdl. til Skolens Reparation og Istandsættelse, og det uden nogen aarlig Rente deraf at svare, indtil Kirken med Tiden igjen kunde blive i Stand til at udbetale Capitalken. Den laante Sum, som efter Obligation af 11 Juni 1762 udgjorde 1840 Rdl. 11½ p ., henstod, paa Grund af Kirkens flette oeconomicke Forsatning, uindsriet indtil Aaret 1833, og skjøndt Laanet var rentefrit, synes denne Clausul dog at være bleven glemt, saa at i Mellemtiden imellem 1793 og 1833 i Renter af bemeldte Obligation var betalt 403 Rdl. 70½ p . Ved Kgl. Resolution af 28 Aug. 1833 blev bestemt, at denne Kirkens Gjeld til Communitetet skulde eftergives den, samt at de Renter, som i sin Tid vare betalte af denne Gjeld, skulde komme til Afdrag i de resterende Renter, som Kirken skyldte Communitetet af dens øvrige Obligationsgjeld til bemeldte Stiftelse. ¹⁾

Da Kirken mod Slutningen af det forrige Aarhundrede mere og mere var kommen i Gjeld, og atter en Hovedreparation af Skolen forestod, til hvis Bestridelse Kirken ikke kunde finde Udvei, blev det, efter Magistratens Ansøgning, ved Kgl. Rescript af 15 November 1793 bevilget, at St. Knuds Kirke for Fremtiden og saalænge den med Gjeld var behæftet, maatte være befriet for Odense latinke Skoles Re-

1) Algreen Ussings Kgl. Rescripter og Resolutioner for Aaret 1833 S. 361.

paration, da samme derimod skulde bestrides af Odense Skoles Communitet. Efterat Communitetets Midler ere affoudrede fra Skolen og henlagte til den almindelige Skolefond, har Skolen af sine Midler, og forsaavidt disse ikke strakte til, ved Tilskud fra den almindelige Skolefond bestridt alle Bygnings- og Reparations-Umkostninger.

Juden jeg gaar videre, vil jeg angive den gamle Skolebygning's Bestaaffenhed og Rummet's Benyttelse før Refor-men 1802, i al Fald som det var indrettet i det 18de Aar-hundredes første Halvdeel og med ringe Forandringer ogsaa efter Hovedreparationen 1761 indtil 1802. Det er en grund-muret toetages Bygning beliggende paa St. Knuds Kirke-gaard, i Længde 48 Alen, i Brede mod Syd 13, mod Nord $11\frac{1}{2}$ Alen. I øverste Etage var et større Værelse (coena-culum), som brugtes til Sangunderviisning, og desuden Boliger til 4 Hørere, hvoraf hver havde 2 Kamre; første Lectie-Hører og undertiden ogsaa Conrector boede derimod i Gymnastiebygningens øverste Etage, saalænge denne var disponibel (s. nedenfor). I underste Etage var Skolen selv, ved et Skillerum, som sædvanligt i den Tids latinske Skoler, afdeelt i to Læsestuer, hvoraf den ene udgjorde Mesterlectien, og i den anden indeholdtes de 5 andre Lectier, saaledes at Lectierne eller Classerne sad med Ryggen imod hverandre, uden engang at være afdeelte ved et Brystværn, saaledes som Tilfældet var i andre Skoler. I Mesterlectien fandtes de 8 Foundationstavler til Minde om Skolens Velgjørere, som siden have været ophængte i Gymnastiets store Audito-rium eller Solennitetssal og nu ere anbragte i øverste Eta-ges Corridor i den nye Skolebygning; ligeledes hang der en Pyskron, foræret af Biskop Ringo, efter hvad J. Bir-

cherød beretter, til Pys paa Helligastener, med følgende Indskrift: „Anno 1688 d. 24 Febr. haver Dr. Thomas Ringow og Kjæreste Johanna Laurig Datter givet denne Pyskrone til Odense Skole, og dertil 50 Slettedaler, af hvis Renter Pys skal holdes efter Rectors Ordre og Behag.“ Af denne Pyskrone var i Mæret 1798 (som man seer af en Betænkning fra 2 Medlemmer af Directionen for Skolens Midler, i Bispearchivet) kun tilbage nogle ubrugelige Stykker, hvorimod dengang endnu over Døren ind til Mesterlectien imellem 4de og 5te Lectie hang en ogsaa af Hofman omtalt oval Messingplade, der foruden at den tjente til Lampe, tillige var ophængt som Mindetavle over en af Skolens Rectorer og Belgjørerere. Denne Messingplade, der endnu eksisterer, skjøndt i noget beskadiget Tilstand, indeholder nemlig følgende Indskrift: „Sal. Thomas Broderus Birchærod, forrige Professor ved Gymnasium i 38 Aar og Rector tillige her ved Scholen i 37 Aar, haver efter 13 Aars udstanden Svaghed foræret og givet hertil Stødet 300 Rdl., hvoraf Renten uddeles aarlig d. 19 Jan. til fattige Scholebørn enten af Fremmede eller af hans paa Nærende efter Fundagens Indhold, som findes i Stifts Kisten. A. 1731.“¹⁾ I nederste Etage fand-

¹⁾ Om hele den gamle Inddeling af Localet s. J. Birchærod Beskr. over Byen Odense; endvidere Hagaard hist. descr. p. 32 sq.; Hofmans Fundatser T. V. S. 52 f. Zfr. Pontoppidans Danst. Atl. III. S. 453, Bloch & Vidrag til Roeskilde Domkirkes Historie I. S. 7.

tes endelig imod Nord endnu et Værelse, som tjente til Opbevaring af Skolens Bøger og andre Apparater. Hvad de ydre Leiligheder angaaer, da havde Skolen ikke Mere deraf dengang end indtil nærværende Tid; Gaardsrum var der saa godt som Intet af; den Have, som efter den gamle Grundtegnning havde ligget ved Skolen i Slutn. af 16 Aarh., var senere bleven inddragen under Kirkegaarden, og denne Kirkegaard tjente vel i over 2 Aarhundreder til Tumleplads for Skolens Ungdom i Fritiden.

Allerede i Maret 1790 ($1\frac{1}{2}^o$) forlangte Commissionen for Universtitetet og de lærde Skoler af Stiftsøvrigheden Oplysninger om Underviisningens Bessaffenhed, om Skolens økonomiske Tilstand og dens Bygninger, og i hele det sidste Decennium af det forrige Aarhundrede er der idelig Tale om en ny og bedre Indretning, som forestaaer Skolen, i hvilken Anledning hyppigen af Cancelliet Erklæringer affødes Biskoppen og Gymnasiets Professorer; men tillige opførtes mange nødvendige Forbedringer i Forventning af denne Forandring. Noget Plan er der imidlertid ikke i disse Forberedelser; imedens Rectors Plads „formedelst en tilsligtende ny og bedre Indretning“ (Cancellieskrivelse 24 1793) henstaaer ubesat fra 1793 indtil Slutningen af 1797, og af samme Grund 1798 Skolens Directeurer ikke troe at kunne bevilge den af den nye Rector foreslaaede Anskaffelse af Pyskroner til dermed at oplyse samtlige Lectier i de korte Winterdage, foretages der dog samme Aar en temmelig betydelig Reparation (med henved 400 Rdlz. Bekostning) baade paa det Indvendige og Udvendige af Bygningen uden videre Hensyn til den forestaaende Forandring i Skolens Organi-

sation (Bispearchy). Endelig under 22 October 1801 forelægger Commissionen angaaende Universitetet og de lærde Skoler Stiftsoverigheden flere Spørgsmaal om Skolens da-værende Tilstand og Midler, og deriblandt forlanger den ogsaa Oplysning „om den nærværende Skolebygnings Beskaffenhed, om deri allerede er Plads til 5 ved Skillerum fra hinanden aflukkede lyse og sunde Læresale, eller om den ved udvidet Indretning kunde tilveiebringes.“ Efterat Erklæring herom var given, bevirkede Commissionen den Kongelige Resolution af 21 Mai 1802, af hvilken følgende tvende Punkter vedkomme Bygningen.

No. 8. „At Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler maa være bemyndiget til usfortøvet at træffe de fornødne Foranstaltninger til de nødvendige Forandringer i Skolebygningen og de meest hensigtspassende Indretninger af det nødvendige Antal Lærestuer.“

No. 10. „At den til at bestride samtlige ved benævnte forberedende Indretninger forarsagede Bekostninger maa lade opfige en Sum af i det Høieste 12,000 Rdl. af Odense Communitets oplagte Capital og anvende denne til de ovennævnte Fornødenheder og i sin Tid aflægge for Hans Mæjstæt det noiagtigste Regnskab for sammes Anvendelse.“

Nu gik det hurtigt med Forandringen af Bygningen, hvilken Kjøbmand Berg ved Licitation havde paataget sig. Indtil 1ste Juli bleve de 4 Hørere boende paa Skolen og allerede d. 1ste November toges det forandrede Skolelocale igjen i Brug. Efter Rectors Indstilling tillod Biskoppen ($\frac{1}{2}$), at Underviisningen i denne Mellemtid forlagdes til Gymnasiet's Auditorier, ligesom ogsaa at det ledige Værelse ovenpaa ved Siden af Bibliotheket benyttedes imidlertid til

at bevare Skolens Bogsamling, Reoler o. s. v., dog at Salen (hvorved vel maa forståes det større Øvstværrelse) med det paa samme værende Apparat blev urørt. Hvad Bekostningerne angaaer, som de i Forbindelse med Reformen staaende Forandringer medførte, da sees af Stiftsøvrighedens Skrivelse til Commissionen for Universitetet og de lærde Skoler af 15 Marts 1804, at de ikke Lidet have oversteget de bevilgede 12,000 Rdl., idet nemlig

a. Skolebygningen anslaaet til 2000 Rdl. kostede 3079 Rdl.			
b. Bibliotheket og Apparater . . .	3000	— —	4569 —
c. Indretningen paa Gymnasiet .	0	— —	93 —
d. Forskjellige Udgifter	0	— —	180 —
e. Rectorboligen og dens Istand-			
sættelse	6000	— —	7000 —

Den Indretning, som Bygningen fik ved denne Forandring, har den beholdt indtil nærværende Tid. Den blev inddeelt i 8 Værelser af forskjellig Størrelse, 4 i hver Etage, saaledes at Corridorerne bleve anbragte ud imod Kirkegaarden og Trappen blev lagt i Midten af Bygningen. Forandringen tilfredsstillede vistnok Diebliffets Trang, men var hverken beregnet paa Soliditet eller kan i andre Henseender kaldes heldig. Vinduer og Gulve bleve ikke fornyede, ei heller anbragtes Jodpaneel eller Træ ved Vinduerne til at beskytte det indre Muurværk; flere af Stillerummene i nederste Etage bleve opførte uden Fundament ovenpaa det gamle Gulv, hvoraf Følgen er, at de med Tiden ere sunkne betydeligen. I pædagogisk Henseende indeholdt allerede Localet i og for sig især ved dets Beliggenhed i to Etager en ikke ringe Ubequemmelighed, og denne forsøgedes end mere ved at man lod Trappen forblive i Midten, hvoraf Følgen var, at Væ-

relserne til liden Baade for Disciplinen kom til at ligge adspredte to paa hver Side af Trappen i hver Etage. I Forbindelse hermed begik man den Feil at anbringe Corridorerne i den lyseste, tørreste og roligste Deel af Bygningen, istedetfor at lade samtlige Værelser's Vinduer gaac ud mod Kirkegaarden. Bygningen har saa godt som intet Gaardsrum; til Legeplads benyttedes og benyttes endnu endeel af den aabne Kirkegaard, hvis brolagte Grave især om Vinteren ere farlige nok for Disciplenes Lemmer. Det Forslag, som Stiftsøvrigheden i Maret 1805 indgav om at kjøbe den ved Cathedralstolen beliggende saakaldte danske Skole til Redbrydelse og at anvende Pladsen til Gaardsrum for Skolen og Legeplads for Disciplene, ledede ikke til noget Resultat, vel nærmest, fordi Sagen hendroges saa længe, indtil den gunstige Leilighed til at erhverve denne Eiendom var forbi. Eksterhaanden ere alle otte Værelser tagne i Brug; men flere af dem ere lidet stikkede til Classéværelser, deels fordi de ere smale og mørke, deels fordi deres Beliggenhed gjør dem usunde og Opholdet i dem ofte væmmeligt. 1) At tilveiebringe en Beboelsesleilighed for en Lærer eller for en Betjent, der kunde have Tilsyn med Bygningen og Inventariet, har det indskrænkede Rum hidtil gjort umuligt. Alle disse og flere Ulemper, hvortil kom en stedse mere tiltagende Brøstfældighed i det Indre, havde allerede længe været solelige, da Classernes Forøgelse og de hørende Underviisningsapparater gjorde en Forandring i Localet paatrængende nødvendig. Under 9 Januar 1842 indgik den daværende Rector, Prof. Særtorp, med en Forestilling til Universitetsdirec-

1) Sfr. Skolens Subbydelsesstrift for 1844 S. 55 f.

tionen, hvori han skildrede Skolelocalets daarlige Bestaffenhed og foreslog, da der ikke var Udsigter til at finde en passende ny Byggegrund, en Forbedring og Udvidelse af den gamle Bygning, saaledes, at den tilgrændsende danske Skole afkjøbtes Byens Skolevæsen og indrettedes deels til Bolig for en Betjent deels til Brændehuus o. s. v. for Skolen, imedens dens Gaardsrum forenedes med Skolens; at de andre uhyggelige og besværlige Omgivelser fjernedes; at Indgangen til Skolebygningen og dens Corridorer forlagdes saaledes, at derved erholdtes fire sammenhængende Værelser i hver Etage, og endelig, at der, om Bygningen kunde taale det, paabyggedes en tredje Etage, som tildeels indrettedes til Beboelse for een eller to ugifte Lærere. Dette Andragende indsendtes igjennem Ephoratet og Gouverneuren, hvoraf det Første ikke dulgte, at ved en saadan meget bekøstelig Hovedreparation dog ikke vilde opnaaes et Locale, der kunde svare til hvad man kunde ønske, og den Sidste bemærkede, at et bedre Locale maaskee helst burde forskaffes ved at sælge den gamle Skolebygning, samt berørte Muligheden af at omdanne Gymnastebygningen til Skole. Directionen anmodede derpaa Hofbygmeister, Etatsraad Koch om, efterat have taget Localiteterne i Diesbyn, at afgive sin Betænkning over de fremsatte Forslag, og denne udkastede ogsaa en Plan til en forbedret Indretning af det gamle Skolelocale, som af Directionen meddeelttes Ephoratet under 14 Mai s. A. og som endnu i Efteraaret 1843 ansaaes for den eneste Udvei til at skaffe Skolen et bedre Locale. Men da under alle disse Forhandlinger Husets Brøstfældighed var tiltagen i en høist foruroligende Grad og Directionen af den nuværende Rector kort efter dennes Ansættelse var bleven gjort

opmærksom paa, at den endelige Afgjørelse af denne Sag ikke kunde opsættes uden Fare, anmodede den ved Skrivelse af 16 Januar 1844, idet den hentydede paa Muligheden af forestaaende betydelige Forandringer i det lærde Skolevæsen, som rimeligviis vilde fordre udvidede Localer, Ephoratet om, med Skolens Forstanderskab i Føring med Etatsraad Koch „at tage alle Omstændigheder under omhyggelig Overveielse og derefter til Directionen at indkomme med endeligt detailleret Forslag angaaende hvad der efter samtlige forhaanden værende Omstændigheder maatte ansees for det Bedste, enten at opføre en ganske ny Skolebygning, der aldeles vilde kunne tilfredsstille Nutidens og den nærmeste Fremtids Forordringer, eller at give den gamle en Hovedreparation.“ Da kort derpaa en ny Organisation af Underviisningen ved Kongelig Resolution af 9de Februar var bleven bestemt, og Bygmesteren var hindret i strax i den derpaa følgende Tid at give Møde i Odense, naar Opholdet skulde være af længere Varighed, anmodedes Ephoratet under 13 April s. A. om imidlertid at fremme Forhandlingerne saaledes, at Bygmesteren under et kortvarigt Ophold i Byen kunde tilveiebringe et Resultat. Dette skete da ogsaa. Man opgav efter noiere Overveielse alle Planer om at benytte de Skolen tilhørende gamle Bygninger, og foreslog Opførelsen af en ny Skolebygning, hvortil Grunden ikke kunde erhverves paa et passende Sted i Byen uden ved at kjøbe et Huus til Nedbrydelse. Efterat Bygmesteren havde taget de flere Eiendomme i Diesyn, som kunde formodes at være at erholde ved Kjøb, besluttedes det at foreslaae at kjøbe Conditør Durys Gaard i lille Graabrobystræde, naar Communen til at completere denne i og for sig utilstrækkelige Byggeplads vilde overlade

Skolen et Stykke af Graabrødretorvet, og Almuestolevæsenet paa billige Vilkaar vilde afstaae den bagved Durys Gaard liggende danske Skole til at arrondere Terrainet. Tillige var det nødvendigt, at den Hospitalet tilhørende Degnebolig, som beboes af Cantoren ved St. Knuds Kirke, nedbrødes, for at tilveiebringe en ordentlig Passage fra Graabrødretorvet til Asylgaden. De tildeels temmelig vidtloftige og vanskelige Forhandlinger angaaende alle disse Punkter bleve ved Ephoratets Ufortroenhed inden kort Tid heldigen tilendebragte, og efterat Directionen allerede under 31 August foreløbigen havde bemyndiget Ephoratet til at kjøbe Durys Gaard, naar Eieren ikke vilde vente indtil Kgl. Resolution angaaende den hele Sag kunde erholdes, behagede det Hans Maj. Kongen under 24 Januar 1845 at resovere Følgende:

„Vi approbere allernaadigst den af Bor Direction i afvigte Efteraar afsluttede Kjøbecontract med Conditør Dury af Odense, hvorefter den ham tilhørende Gaard No. 212 i Byens lille Graabrødrestræde med Tilliggende er indkjøbt til Byggeplads for Odense Cathedralskoles paatænkte nye Bygning for en Kjøbesum af 8000 Rbd. Og ville Vi ligeledes have Bor Direction allernaadigst bemyndiget deels til at iværksætte det indmeldte Magelæg af Cathedralskolens nuværende Skolebygning mod den Almuestolevæsenet i Odense tilhørende Bygning i Dronningens Asylgade med Tilliggende, samt mod Graabrødre=Hospitals Degnebolig, beliggende paa Graabrødretorv, dog under den Forudsætning, at saadant Magelæg kan, med vedkommende Auctoriteters dertil meddeelte Samtykke, blive iværksat uden nogen som helst Udgift for det lærde Skolevæsen, deels til at foranstalte den Odense Cathedralskole nu tilhørende Rectorbolig afhændet.

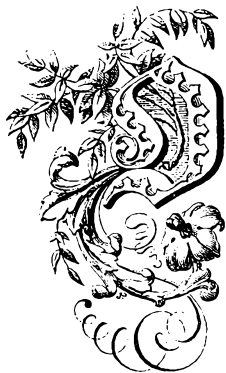
Derhos bifalde Vi allernaadigst, at der for bemeldte Cathedralsskole maa paa den ved fornævnte Kjøb og Mageslæg erhvervede Grund opføres en ny Skole og Rectorbolig efter allerunderdanigst fremlagte Tegninger og Overslag, for en Bekostning af ialt 56,352 Rbd. 2 s.

I Begyndelsen af Mai s. A. begyndtes paa Forarbejderne til Grundlægningen, hvilke vare mæsommelige og langvarige, da Grundens Fugtighed gjorde en omhyggelig Pilotering nødvendig. Den 4 September blev en Mindeplade høitideligen nedlagt i Portalets Soffel af Hans Kongelige Høihed Stiftets Gouverneur¹⁾, og allerede den 7de November blev Grundstenen sat paa Bygningen. Den nye Bygning bestaaer af en Hovedfacade paa to Etager (foruden Kjelderens) af $62\frac{3}{4}$ Alens Længde og $23\frac{1}{4}$ Alens Dybde med en Sidesloi mod Sønden. Af Udhuse findes kun Stald og Vognremise; hvad der ellers hører til Rectors Deconomiemeilighed, er henlagt i Kjelderens, hvis anden Halsdeel er bestemt til Bolig for Pedellen. I nederste Etage er Rectors Bolig, tvende mindre Værelser, som indtil videre ville beboes af en ugift Lærer, samt tvende store Værelser, som oprindeligen ere bestemte til de naturvidenskabelige Samlinger og andre Underviisningsapparater, men som maaskee ville blive anvendte til Bibliothek, naar Planen om at overlade Gymnasiebygningen til Stiftsbiblioteket bliver realiseret, i hvilket Tilfælde Samlingerne ville faae Plads i flere Værelser, som da ville indrettes paa det store og høie Loft. Øverste Etage optages ganske af de 9 Classéværelser, hvert af 12 Alens Længde og over 9 Alens Dybde, saaledes at fem af disse

1) S. Skolens Indbydelseskrift for 1846 S. 52.

ligge paa den ene og 4 paa den anden Side af den Bygningen gennemstørende Corridor. Paa den sydlige Side af denne Corridor findes Solennitetsalen, som fra Hovedbygningen strækker sig i en Længde af 23 og Brede af $12\frac{1}{2}$ Alen ind i Sidesløien og under den er en ligesaa stor Gymnastiksal. Legepladsen er en uregelmæssig Fjirkant af omtrent 900 \square Alen, indesluttet paa 3 Sider af de omtalte Bygninger og paa den 4de Side mod Asylgaden begrændset af et Plankebærk. Afsondret fra den er Rectors lille Gaardsrum. Have findes ikke ved Bygningen. Det Nærmere angaaende den nye Bygnings Localiteter vil sees af vedføjede Tegning.

III. Rectorresidentser.

Dm Rector, eller som han i meget lang Tid almindeligen kaldtes, Skolemesteren i den catholske Tid har havt nogen Embedsholig, er ikke bekjendt. Derimod tilstodes saa Aar efter Reformationens Indførelse ikke blot Superintendenten, Lector theologiae (Læsemesteren) og Præsterne til St. Albani, men ogsaa maaskee allerede samtidig dermed Skolens Rector fri Bolig i det

forhenværende St. Clara Kloster (nubærende Bisperesidentens), saaledes at Rectoren kom til at beboe det lille Huus, som laae imellem Sognepræstens og Læsemesterens Residens. ¹⁾ Dog havde Rector endnu dengang meget Lidet til sin Underholdning ²⁾, og det var for at forbedre hans Stilling, at Kong Frederik d. Anden i Aaret 1568 af Klosters Guds ikke alene skjenkede Rectoratet det Vicariegods paa Vestergade, som tilførn laae til St. Annas Alter i St. Albani Kirke og som dengang indbragte 18 Mark, men ogsaa bestemte, at naar Prior Christen Povelsen døde, maatte Skolemesteren til sin Residens erholde den Gaard, som Prioren havde Livsbrev paa og som til samme Vicarie var funderet, beliggende paa St. Albani Kirkegaard østen for Mourig Pødebusses Gaard. ³⁾ Da efter Christen Povelsens Død 1575 Skolemesteren havde taget den ham tidligere indrømmede større Embedsbolig i Besiddelse, overlod Kongen hans forrige Baaning i St. Clara Kloster med tilhørende Gaardsrum til Sognepræsten og Læsemesteren, som hidtil havde boet knapt. ⁴⁾ Et Slags Udvidelse fik Rectorresidentsen i Aaret 1630, da Biskop Hans Michelsen lod i sammes Gaard bygge 4 smaa Boder eller Kamre til fattige Skoledisciple, og da Skomagerne i Byen havde tilladt, at det østre Fodstykke af disse Boder maatte sættes

1) Bilag III; jfr. Vedel Simonsen II. 2 S. 5.

2) Hofmans Fundatser V. S. 69.

3) Bilag II; jfr. Vedel Simonsen II. 2 S. 143 f., der dog S. 131 f. urigtigen med Andre sætter Overdragelsen af Vicariegodset til Rectoratet allerede til Aaret 1564. Om samme Vicariegodsets Værdi s. Hofmans Fundatser V. S. 70.

4) Bilag III; jfr. Vedel Simonsen S. 178 f.

paa det Sted, hvor Godstykket af Planteværket bagved deres Laugshuus stod, saa lovede Biskoppen for sig og sine Efterfølgere i Embedet, at en af Skomagernes Børn i Odense, som gik i samme Byes Skole og var af god Forhaabning, altid skulde faae Bolig i disse Boder.¹⁾ Disse Boder maac ellers have været temmelig maadeligen opbyggede; thi i den gamle Grundtæxt fra 1683 omtales de allerede som „forfaldne.“ Rectorresidenten selv var, da den blev overladt Skolemesteren, en gammel Bygning, der af den 1685 over samme samtidig med Skolen optagne, ovenfor S. 17 omtalte Synsforretning sees dengang at have været i daarlig Tilstand. Den daværende Rector Niels Haels beboede den ikke selv, men i den gamle Matrikul nævnes i Mæret 1683 som Beboer (3: Leier) Christen Hermannsen Skrædder; senere fik Rectors Vicarius Thomas Broderus Bircheroed den til Leie og efterat have nødtorf-

1) S. Bilag IV; ifr. Blochs og Naraaes Fyens Geisl. Hist. S. 98, hvorimod S. 89 urigtigen berettes, at Biskoppen lod indrette fire Boder til Skomagerbørn, som da gik i Skole, af hvilken usædvanlig Gødgjorendehed Nogle endog have villet slutte, at Biskoppen selv var en Skomagers Son. Iøvrigt er dette ikke det eneste Forhold, som har været imellem Skomagernes Laug og Skolen. Den Jordskyld, som dette Laug havde maattet betale til Klosteret, tilfaldt siden Rector, hvilken efter en Foundation af 1541 skulde have 5 Mk. aarlig af Lauget (Hofman V. S. 69). Senere i Mæret 1582 kom endnu hertil en aarlig Afgift eller Leie til Rector af en halv Daler for Afstaaelsen af et Stykke Jord af Skolemester-Residentens Gaardsrum (Skjodet er i Odense Skomagerlaugs Besiddelse). I Mæret 1683 erlagdes, efter hvad man sees af en gammel Grundtæxt, der er i Skolekasseres Hansens Eie, Afgiften med 8 Mk. 10 s. til Rectoren, og endnu betales den samme Sum af Lauget aarlig til Skolen.

tigen istandsfat den af egne Midler, beboede han den til sin Formands Død 1704, men maatte derpaa flytte, da Huset ved den dertil grændsende saakaldte Adelens Gaards Nedbrydelse „var bleven ganske ruineret og nedfalden.“ Bygningen selv blev derpaa d. 5 November 1726 efter kongelig Tilladelse af Magistraten paa St. Knuds Kirkes Vegne og til Fordeel for den stillet til offentlig Auction og kjøbt af Kjobmand Thomas Hansen Flensborg i Odense for 256 Rdl., hvorefter det 1728 efter Ansøgning af Bircheroed, som anbefalede af Biskop Lødberg, blev bestemt af Magistraten og approberet af Stiftsøvrigheden, at der skulde tillægges Rector scholæ istedetfor frit Huus aarlig 20 Rdl., hvoraf St. Knuds Kirke skulde udrede 16 og vor Frue Kirke 4 Rdl.¹⁾ Dette er Oprindelsen til den Refusion for Huusleie, som endnu den Dag idag betales af begge Kirker med den samme Sum til Skolens Kasse.

Hvad denne gamle Residentses Beliggenhed angaaer, da er det ikke vanskeligt af sikkre Data, hvoraf adskillige allerede ovenfor ere anførte, noie at paapege denne. I Frederik den Andens Gavebrev betegnes den som beliggende „næst østen op til Mourig Pødebustes Gaard,“ hvoraf Bedel Simonson II. 2 S. 144 urigtigen slutter, at den har ligget paa den nuværende Rectorboligs Plads. Af Bircheroeds Supplik af $\frac{1}{3}$ 1728 (i Bispearchivet No. 52) sees tvertimod, at Mourig Pødebustes Gaard er den samme, som

1) Forhandlingerne herom findes i Bispearchivet blandt Skolens Documenter No. 51 og 52. Om Salget gives Oplysning i St. Knuds Kirkes Regnskaber for 17 $\frac{2}{3}$ i denne Kirkes Archiv.

senere kaldtes Adelen's Gaard og paa hvis Grund efter dens Nedbrydelse Landstinget byggedes, hvilken Bygning er den nuværende Borger-skole. Rectorresidenten har altsaa ligget, hvor nu Grosserer Petersens Gaard er, hvilket ogsaa sees af tidtomtalte gamle Grundtært, hvori Bygningerne følge efter hinanden i denne Orden: 1. Adelen's Gaard. 2. Rectoris Resident's. 3. Tvende Baaninger, Skomagernes Laugshuus tilhørende. 4. Skrædder=Laugshuset. 5. Skomager=Laugshuset med fem underliggende Boder. Dette bestyrkes endvidere ved det gamle Skjode paa den nu Grosserer Petersen tilhørende Gaard, som Sophie og Anna Elisabeth Brahe udstedede 11 Juni 1761 og hvorved de for 700 Rdl. afhændede den til Oberst Scholler til Margaard. I dette Skjode siges, „at denne Gaard beliggende ved Odense Torv strax ved Landstinget og St. Knuds Kirke er tilfalden dem ved Skifte og Deling efter deres Fæster, forrige Patronesse for Odense adelige Jomfrukloster, Frøken Karen Brahe, der efter Dom og Indførsel havde faaet den af Kjøbmand afgangne Thomas Flensborg i Odense“ —, den samme, til hvem den gamle Rectorresident's var bleven solgt af Kirken.

Fra Begyndelsen af det 18de til Begyndelsen af det 19de Aarhundrede savnede Rector Embedsbolig, og havde til Erstatning derfor ikke mere end de omtalte 20 Rdl. af Kirkerne. Et Skridt, som Rector Tauber gjorde i Aaret 1784 for at skaffe Rectoratet et større Bidrag i Hunsleie, førte ikke videre, end at der næste Aar tilstodes ham 1200 Rdl. af Skolens Midler mod første Prioritet i den af ham kjøbte Gaard. Dette Aaen synes at have været rentefrit for hans Embedstid; imidlertid nød han i dette Tilfælde ikke

længe godt deraf, da han 1787 blev forflyttet til Roeskilde.

Det tabte Emolument fornyedes endelig igjen i Aaret 1802, idet den Kongelige Resolution af 21 Mai angaaende Reformen under No. 9 bestemte, „at Commissionen angaaende Universitetet og de lærde Skoler maatte gjøre sig Umage for at forskaffe Rectoren en Bolig med de nødvendigste Bequemmeligheder enten i Skolebygningen selv eller i det mindste saa nær ved samme som muligt.“ Til Rectorbolig blev udseet den kongelige Magazingaaard paa Byens store Torv, og efter adskillige Underhandlinger imellem Commissionen og Rentekammeret angaaende Prisen blev denne Bygning ved Kongelig Resolution af 15 December 1802 overladt Odense Latinskole til Rectorbolig for den Kjøbesum 2000 Rdl. Angaaende denne Bygnings Historie har jeg fundet Følgende. Efter hvad Dr. Paludan-Müller har viist i sin Afhandling om Skolens Beliggenhed i ældre Tid, stod en Deel af den gamle St. Albani Kirke paa den Grund, hvor nu Rectorboligen er. Efterat Kirken i Aaret 1542 af Christian den Tredie var bleven sjenket til Byen, opstod paa dens Grund private Gaarde, af hvilke den ene, som man seer af Byens Pantebøger, i den første Hæfte af det 18de Aarhundrede tilhørte og en Tid lang beboedes af Raadmand Grubbe, men af denne siden blev nedbrudt og Grunden solgt til Borgemeester Holm, efter hvis Død den igjen ved Auction 1766 blev solgt for 200 Rdl. til Amtsforsvalter for Odense, Dalum, St. Knuds og Ruggaards Amter Christian Schouboe Dstrup. Denne lod paa denne Grund opføre en vidtloftig Magazinbygning af Bindingsværk, bestaaende af en Forbygning, 2 Etager høi, 38

Alen lang og 14 Alen bred med flere Side- og Bagbygninger. I Aaret 1774 blev denne Bygning modtaget til Afdrag paa Østrups Gjæld til den kongelige Kasse; men Regjeringen synes ikke at have havt synderlig Brug for den, da den 1799 mod aarlig Leie af 80 Rdl. og under adskillige Betingelser blev overladt Fattigvæsenet i Odense til Arbejdshuus, og da denne Stiftelse heller ikke benyttede den, i Aaret 1802 solgt til Skolen og afleveret til denne d. 29de Marts 1803. ¹⁾ Man overdrog derpaa Rector Heiberg selv at besørge Indretningen af Magazingaarden „til en solid, beqvem og anstændig Rectorbolig“ mod et Vederlag af 4000 Rdl., hvortil endnu siden ifølge Kongelig Resolution af 13 April 1804 kom et Tilskud af 1000 Rdl., der, ligesom samtliche de andre Bygningsudgifter, udredebdes af Communitetets Kasse. Ligeledes blev der af samme Kasse bevilget Rector Godtgjorelse for Huusleie fra 1ste November 1802 til Begyndelsen af 1804, da den nye Rectorgaard blev færdig til Beboelse. Den saaledes indrettede Gaard er siden bleven meget vel vedligeholdt, men har ikke modtaget synderlige Forandringer, naar undtages, at den af Professor Saxtorph er bleven indrettet til Beboelse for to Familier, og at der i Aaret 1834, i Anledning af Redrivelsen af den til Bygningen stødende gamle af Oluf Bagger byggede Gaard, hvilken Kammerherre Benzou havde kjøbt efter Overlærer Brohms Død og skjenket til Kirken, maatte ombygges tvende Gable. De derved foranledigede Omkostninger, som beløb

¹⁾ Disse Notitser ere udbragne af den ovenfor nævnedes Egl. Resolution og af det under 16 Marts 1803 af Kongen udstedede Skjøde, hvoraf en Copie findes i Rectorarchivet.

flig til over 900 Rbd., formeente Universitetsdirectionen burde udredes af St. Knuds Kirke eller, hvis denne manglede Evne dertil, af Byens andre Kirker, deels fordi Skaden var steet ved en til Kirken skjenket Gaards Nedrivelse, deels og fornemmelig fordi der efter Loven paalaae Kirkerne Forpligtelse til at vedligeholde Skolens Bygninger. Men denne Anskuelse fik ikke Medhold af Cancelliet. ¹⁾

Da der i den nye Skolebygning ogsaa er indrettet Bolig for Rector, saa blev der i Begyndelsen af indeværende Aar indledet Underhandlinger om Salget af Rectorgaarden, og ved Kongelig Resolution af 27 Februar 1846 blev Directionen for Universitetet og de lærde Skoler „bemyndiget til at lade den Odense Cathedralsskole tilhørende gamle Rectorbolig med alle dens Appartimentier og tilliggende Have afhænde til Fyens Stifts Læseforening for en Kjøbesum af 7000 Rbd. og mod at bemeldte Forening paatager sig alle af Kjøbet flydende Omkostninger.“ Bygningen vil fraslyttes af Rector næste Paaske Flyttedag.

¹⁾ S. den Næstingste Samling af Egl. Rescripter og Resol. for 1835 S. 310 ff.

III. Gymnastiebygningen.

an kan ikke med Sikkerhed angive Oprindelsen og den ældste Bestemmelse af den Bygning, som støder til St. Knuds Kirkes sydlige Muur, og hvoraf den større Deel udgjør det af Christian den Fjerde til det af ham oprettede Gymnasiums Brug skjenkede Locale, de Kirken nærmeste Fag udgjøre det saakaldte Consistorium, hvilket tjener til Sakristie for Kirken og hvor Landemodet og andre Forsamlinger af Stiftets Geistlighed holdes. Den almindelige Mening er, at det saakaldte Consistorium er det Capel, som Biskop Mogens Krasse i Aaret 1464 eller efter Andre 1466 lod bygge ved Kirken, hvilket han indviede den Hellig Trefoldighed, Vor Frue, St. Bendt og St. Knud til Ære og hvor han og siden selv blev begravet. ¹⁾ Dette kan muligens være sandt men sikkre Data findes vel neppe for denne Esterretning, ei heller vides videre om dette Consistorium, end at det blev skjenket Fyens Geistlighed i Aaret 1586 af Rantsler Niels Raas, der dengang var Amtmand paa St.

¹⁾ Jac. Bircherod Vestr. over Byen Db. og de af Vedel Simonsen I. 2 S. 161 (jfr. 164, 169) citerede Forfattere.

Knuds Kloster. ¹⁾ Urigtigt er derimod vistnok hvad Bedel Simon sen — jeg veed ikke efter hvilken Kilde — beretter, at det lille Capel paa Kirkens søndre Side, i hvis Alter St. Knuds Helgenfrin var nedsat og som Kantzler Niels Raas i Maret 1582 lod nedbryde, stod paa den samme Plads, hvor Gymnasium siden blev opbygget. ²⁾ Det da nedbrudte Capel har ligget mere vestlig og Sporene af det paa Kirkemuren have været synlige lige indtil Murens Afspudsning i denne Sommer. ³⁾ Gymnasium er i alle Tilfælde ikke først blevet opbygget i Christian den Fjerdes Tid, men Bygningen havde uden Tvivl staaet der længe før denne Tid og havde været en Deel af St. Knuds Kloster. ⁴⁾

¹⁾ Udtog af Biskop Niels Jespersens Synodalia for 1586 i Blochs og Naraas Fyens Geistl. Hist. S. 46 Art. V Mon. 9 saaledes lydende: Paa det sidste gaff Onus. Episcopus tilliende, att then gode Mand welbyrdig Niels Raas høybemelte Kongelige Majestatis Tanseler haffuer giffuet all Klerkeryed i Fyen et smukt oc beqvemmeligt Hus hos St. Knuds Kirke till it Almindeligt Conistorium; Men der fattis meget, som skall nodtorffteligen flyes derpaa, for mand kand bruge det: derfor bleff da therom saaledis besluttet af Synodo att huer Pastor her y Fyen skall giffue till samme Huses Beredelse 8 þ. Danske og huer Præpositus en Mark: og disse Penge skall udgiffues nu till St. Knuds Dag først kommer.

²⁾ Bedel Simon sen I. 1 S. 75, II. 2 S. 202.

³⁾ Af samme Mening er ogsaa Dr. Paludan-Müller, Nordist Tidsskrift II S. 208 Not. 1.

⁴⁾ Af Christian den 4des Skjoder af 29 April 1625 og 6 Dec. 1630 sees, at det ikke er en ny Bygning, der foræres til det nyligen oprettede Collegium eller Gymnasium, men at Auditoriet, som indbrømmedes det, herte til St. Knuds Klosters Bygninger. Ogsaa Aagaard

Gymnasiet, eller som det i Begyndelsen blev kaldt, Collegium Christianum, blev stiftet af Christian den Fjerde, hvis Fundats derom af 18 Februar 1621 findes aftrykt i Blochs Tyens Geistl. Historie S. 245 og i Udtog hos Hofman V. S. 8f. (Originalen paa Pergamenter opbevaret i Bispearchivet ibl. Gymnasiets Documenter under No. 1). I denne Fundats tales der vel om de Residentser, som efterhaanden af Collector og formuende Kirkers Indkomster skulle tilhandles og hvilke Professorerne selv skulde vedligeholde, men endnu ikke om noget Auditorium. Residentser fik Professorerne aldrig¹⁾; et Auditorium synes derimod strax at være bleven indrømmet den nye Stiftelse, ved hvis Indvielse den 15 og 16 Januar 1623 tre af Professorerne holdt Taler i dette Auditorium (Bloch l. c. S. 251); dog blev det først formelig overdraget Collegiet ved Skjøde af 29 April 1625 og denne Gave udvidedes ved Skjøde af 6 December 1630, ved hvilket Gymnasiet fik „den øverste Deel af det Huus, som Gymnasii Auditorium er udi, saa og det øde Stykke Jordsrum der nedan for indtil Laen fra Capitels Hauge indtil St. Knuds Klosters Humlehauge.“²⁾ Stiftelsen havde altsaa fra først af sit eget Locale, og naar ved Kongelig Befaling af 2 November 1636 (Bilag V)

figer Hist. descr. p. 35: *Ædificium illud, quod hodie Gymnasium vocatur, ambitus quondam fuit monasterii Canutiani.*

- 1) Professor theologiæ ene havde som Læsemester fra tidligere Tid af Residentser, i hvis Sted siden, da den var bleven ødelagt i Krigens Tid, fra Aaret 1664 traadte 33 $\frac{1}{2}$ Rdl. af St. Hans Amts Indkomster. Hofman V. S. 35.
- 2) Begge Skjøder findes in Originali i Bispearchivet under No. 9 og 21 og ere aftrykte hos Hofman V. S. 14 og 19.

enhver Kirke i Fyens Stift forpligtes til at contribuere en halv Rigedaler til Gymnasii Opbyggelse, saa sees let, hvad ogsaa Summens Størrelse noksom viser, at ved denne Opbyggelse maa forstaaes en Reparation eller bedre Indretning af Localet. En Forandring eller Udvidelse modtog Localet i al Fald kort efter, da der ved Christian den Sjundes fornyede Fundats af 17 Mai 1639 befaledes, „at Gymnasium skulde saaledes bygges og disponeres, at derudi skulde være tvende Classer hver paa sin afdeelt Sted, saa tvende Professores derudi tillige kunde læse“ (Hofman V. S. 23). I Slutningen af samme Aarhundrede forlangte Biskop Ringø paa egen Haand et Sammenstod af Stiftets Geistlighed til Gymnasiebygningens Forbedring, hvilken Egenraadighed gav Anledning til en Klage til Kongen (1682) af Stiftamtmanden; men Kongen gav Biskoppen Ret (Bloch S. 155 ff.).

De to betydeligste Reparationer af Bygningen faldt i det 18de Aarhundrede. Allerede imellem Aarene 1719 og 1722 foretoges en Reparation, som Professor Luja forestod og som kostede 1340 Rdl. 5 Mk. 14 Sj. Dog skulde St. Knuds Kirke ved sine Midler bestride Reparationen af den Deel, som var over Consistorium, hvilket ogsaa Magistraten paatog sig, dog uden Folger for Fremtiden, da den ikke ansaae Kirken forpligtet dertil. Siden opstod der Strid om denne Andeels Udredelse, da Luja havde ladet Arbeidet gjøre paa egen Haand uden at forespørge sig hos Magistraten, om den selv vilde besørge sin Andeel; men tilsidst jævnedes dog Tingen. St. Knuds Kirkes Andeel beløb sig til 132 Rdl. 8 Sj. (Bispearch.). Den anden langt mere omfattende Hovedreparation foretoges imellem Aarene 1755 og

1757, efterat Kong Frederik den Femte kort i Forveien under sit Ophold i Odense selv havde taget Bygningen i Oiesyn og overbeviist sig om dens Brøstfældighed. Ved Kongeligt Rescript af 29 Marts 1755 bevilgedes til denne Reparation 2000 Rdl. af Communitetets Midler; men af Gymnasiets Regnskaber fra disse Aar sees, at der foruden denne Sum er medgaaet 714 Rdl. 4 Mk. 15 fj. af Gymnasiets egne Midler. Efter denne Reparation, om hvis Omfang nedenfor skal tales, blev Bygningen høitideligen indviet den 31 Marts 1757 ved Sang og Tale (af Prof. Andersen), og til denne Høitidelighed indbødes ved et Program.

Der staaer nu tilbage at give en Beskrivelse af Bygningen før og efter den store Reparation. Det er en grundmuret Bygning af 40 Alens Længde og 16½ Alens Dybde. Fra først af har den bestaaet af 2 Etager; i nederste Etage vare tvende Classer eller Auditorier, hvori to Professorer samtidig kunde holde Forelæsninger. I anden Etage vare „bequemme“ Værelser for ugifte Professorer og en af Skolens Hørere og desuden et Arrestkammer, hvori forsømmelige og uskikkelige Gymnasiaster af Professorerne kunde hensættes paa Vand og Brød. Dette Carcer kaldes i Christian den Fjerdes og Frederik den Fjerdes Fundatser „Hullet“; i Jacob Bircherods Tid havde det dog det penere Navn „Kulhuset.“ I denne Indretning af Huset stete en betydelig Forandring ved Hovedreparationen 1755. Før var der kun sjelden ved særegne Leiligheder holdt Taler paa selve Gymnasiet; men ved ovennævnte Rescript af 29 Marts 1755 bestemtes, at Bygningen skulde indrettes saaledes, at ei alene de sædvanlige Forelæsninger deri bequem

kunde holdes, men endog „at Professorene beqvemmelig kan ved forefaldende Leiligheder holde Orationer og Gymnastiske Declamationer og andre Exercitia, hvorved de kunde føre det til Praxin og Øvelse.“ Der indrettedes da i nederste Etage et stort Auditorium af 18 Alens Længde og 14 Alens Brede, ene bestemt til Solemniteter, og det vedtoges dengang af Professorene, efter Biskoppens Tilskyndelse, aarligen at høitideligholde Kongens Fødselsdag med Tale, Sang og Musik, og til denne Høitidelighed at indbyde Medborgere af alle Stænder. Til de daglige Forelæsninger indrettedes et mindre Auditorium og imellem begge Auditorier en Vestibule, hvortil Indgangen var fra Kirkegaarden og hvorfra Udgangen var til de øverste Værelser. I den øverste Etage blev, da Magistraten ikke længere vilde tillade Skorstene i en Bygning saa nær ved Kirken, kun anbragt en stor Øvst af 12 Alens Længde og 8½ Alens Dybde, afdeelt i 3 Kamre, hvilke senere benyttedes til deri at opbevare Bibliotheket og de andre videnskabelige Apparater. Af disse sidste, hvoraf flere med Tiden ere forsvundne, fortjene især at nævnes de tvende i Mæret 1755 i England kjøbte store Globes. Af andet Inventarium fandtes endnu 1802 sex Portraiter af Gymnastiets Velgjørere eller Lærere, hvoraf kun eet nu er tilbage; meest at beklage er Tabet af Ringes Portrait. 1) Midt paa Bygningens Facade staar øverst

1) Om Bygningens Indretning i ældre og nyere Tid: Jac. Birchers Beskr. over Byen Od., Aagaard Hist. descr. p. 35 sq., Hofmanns Fund. V. S. 8 og især Gymnastiets sidste Lærers, Professor Sibberns haandfrevne Efterretning om Odense Gymnasium, der efter Commissionens og Biskoppens Opfordring blev indsendt 30 Dec. 1801 og hvaraf jeg citer en Afskrift.

Frederik den Femtes Nabnetræt og derunder følgende Indskrift:

Anno MDCCLV renovatæ et fere de novo exstructæ sunt hæ ædes munificentia augustissimi Regis Fridirici Quinti Regis Daniæ Norvegicæ &c.

Over Indgangen findes til Erindring om Stifteren Følgende:

יִרְאָה יְהוָה הִיא סוֹמְכָה אֵת הַמַּמְלָכָה

Deo ter opt. max. et Ecclesie hoc collegium statuit sereniss. et potentiss. Rex Daniæ et Norveg. Christianus IV. Proxeneta viro illustri et generoso Dno. Oligero Rosencrantzio Dno. de Rosenholm regni Daniæ senatore et Othon. præside ampliss. Anno MDCXXI.

Da ved Reformen 1802 Gymnaset ikke formelig blev ophævet, men dets Virksomhed tilsyneladende blot indtil videre suspenderet, varede det Noget, inden man vovede at tage en definitiv Bestemmelse med Bygningen og dens Inventarium; dog bleve enkelte Dele af det sidste strax overladte Skolen til midlertidig Benyttelse. Efterhaanden oocuperede Skolen hele Bygningen. Da samtlige Gymnasets Professorer vare uddøde med Undtagelse af den gamle Sibbern, bestemtes det af Biskoppen og bifaldtes af Commissionen, at indtil videre Skolens Lærere skifteviis skulde paatage sig Professorernes Partes ved at forfatte Indbydelseskriftet og holde Tale i Anledning af Kongens Fødselsdag i Gymnasets Solennitetsaal. Gymnasets Bibliothek, hvortil Grundbolden først var lagt efter 1755, bestod 1802 af 750 Bind, hvoraf dog ikke mange Værker vare af Værd; med dette blev Skolens Bogsamling forenet og denne forenede Bogsamling optager nu, efterat være stegen til henved 12000 Bind, det største Dvistsværkse og det mindre Au-

ditorium. Efterat Gymnastikunderviisningen var indført, bleve Solennitetsalen og Vestibulen indrettede til Locale for denne Underviisning, og paa Grund heraf den sidste forsynet med Brædeguly, den første ryddeliggjort for alle de faste Stole og Bænke, som før fandtes deri. I den sidste Tid har Stiftsbibliotheket midlertidigen faaet Plads paa Gymnasietz Loft paa den ene Side af Dvisten, og tillige ere de to smaa Dvistsværelser blevne indrømmede det til Benyttelse. Stiftsbibliotheket trængte til et Værelse med Raffeløvn og fik Tilladelse til det, som i mange Aar havde været nægtet Gymnasiet og Skolen, nemlig at opføre en Skorsteen, hvorved da Skolen høstede den Fordeel af sin Liberalitet, at den med det Samme kunde faae en Raffeløvn anbragt i det ene meget fugtige Bibliotheksværelse i nederste Etage. Om de seneste Forhandlinger denne Bygning angaaende er talt S. 29.

Til sidst vil jeg endnu tilføie et Par Ord om Gymnasietz Have. Ved de forhen omtalte Gavebreve havde Kong Christian den Fjerde foræret Gymnasiet det øde Stykke Jord østen for Bygningen bagved Klosterets Have lige indtil Maen. Om dette Stykke Jord i de ældre Tider nogen sinde har været ordentlig dyrket, vides ikke; Jacob Birch erod nævner det som Have; men i Slutningen af det forrige Aarhundrede havde det allerede „i mange Aar været uden Dyrkning og Nytte for Stiftelsen og uden Skjel og Segn ligget i Fællesskab med den Part, som St. Knuds Kirke paa Grund af Fortogsfrihed formeente sig Rettighed til.“ Der blev da i Aaret 1790 indgaaet et Forlig imellem Gymnasietz Professorer og Kirkens Bærger, hvorved der blev foretaget den Delling, som endnu bestaaer, og ved Con-

tract bestemt, hvor Meget af det Planteværk, som skulde opføres, hver af de to Stiftelser skulde vedligeholde (Bispearch. No. 109). Gymnasiet opgav ved denne Leilighed, tvunget af Omstændighederne, sin Ret til et Stykke Jord af henved 300 □ Alen, som efter Christian den Fjerdes Skjøde upaatviselig tilhørte det, men som Kirken tilegnede sig ifølge Fortogsfrihed. Dog det er ikke den eneste Formindskelse, som Gymnasiets Have formeentligen iniuria temporum har lidt. Endnu i Slutningen af 1801 udgjorde denne Haveplads, som man seer af Sibberns „Efterretning om Odense Gymnasium,“ 50 Alen i Længden og 28 i Bredden, og dertil hørte endnu en Gang fra Haven ned til Laen. Selv denne sidste Gang, som var en Levning af det hele af Christian den Fjerde indtil Laen indrømmede Stykke, er nu tabt og Havens Længde udgjør kun 40 Alen. Kort efter Reformationen var Tale om at benytte dette Stykke Jord, der maaskee i Mellemtiden fra 1790 til 1802 var blevet opdyrket, til botanisk Have, hvortil det vistnok allermindst duer; men dette uheldige Project blev ikke udført og senere har Rector havt det til Benyttelse som Kjøkken- og Frugthave.

Bilag.

I.

Smnibus presens scriptum cernentibus Frater **Offo Gripp** Prior apud sanctum Michaellem Ottonie salutem in domino. Nouerint vniuersi, presentes et futuri, me et fratres mei conuentus a venerabili viro **Domino fratre Jacobo Ge** et Priore Ottoniensi, ex consilio et consensu sui capituli, **Scolas** particulares habere non ex iure, sed pro bono pacis et concordie, nec non fauore gratie specialis, sub condicisionibus infrascriptis, videlicet quod scolares in nostris scolis etatem seu etatis annum vltra annum quindecimum habentes non recipiamus uel recipi faciamus, nec ibidem scienter permanere faciamus. Parrochianorum pueros apud sanctum Albanum sine dictorum Prioris et Capituli non recipiamus voluntate et licentia speciali. Nec cum scolariis nostris, quos receperimus, et, vt prefertur, habuerimus, choreas et ludos carnispriviales publice faciamus celebrari. Si vero supradicte condiciones

per nos, quod absit, voluntarie, presumptuose, vel scienter fuerint violate, Extunc dictorum Prioris et Capituli priuilegia jam in hac parte obtenta in suis vigore et robore permaneant semper salua. In cuius rei testimonium Sigillum meum, vna cum sigillis venerabilis patris fratris Jacobi Abbatis monasterii de insula dei, nec non prouidorum virorum Andree Iwari armigeri et Johannis Mwlæ proconsulis Ottoniensis, presentibus est appensum. Anno Domini MCDXLVII. profesto purificationis virginis gloriose.

Suprascriptum :

Litera Recognitionis Commendatoris ad Sanctum Michaellem in Otthonia super erectione Schole ibidem ex gratia concessa.

(Ex codice chartacco Upsal. 1758).

III.

Wij Frederich thend anden med gudys naade Danmarks Norgis Wendis och Gottis konning o. s. v. Giore alle witterlichtt, Att effthertij wij forfare, att Scholmesteren vdi wor kiobsted Dthense skall haffue ringe vnderholding, Tha paa thett att scholen ther samestedys, mett

lerde mennd maa bliffue forförgit, som yngdomen wdj ler-
 dom och gudförgtighed kand wptuchte haffue wij aff wor syn-
 nerlig gunst oc naade wudtt oc tillatt, och nu mett thette
 wortt obue breff wnde och tillade, Att scholemesteren wdj
 for^{ne} Dthense, thend som nu er, eller her effter kommendis
 worder, maa altid her effter for hans thienniste och wmage
 haffue, nyde bruge oc Beholde thett Vicarij godtz paa we-
 stergade, wdj for^{ne} Dtense liggendis, och tilforn laa till
 Sanctae Annas alter, wdj Scti Albani kircke, och Dß Elst-
 hederlig mannd, her Christiern Pouwelsenn Prior wdj Scti
 Knudtz Closter, nogen tid siden forleden, paa wore wegne,
 mett dom haffde wundit fran Zomfrue Anne Marsuins-
 datther, De skulle the som for^{ne} Vicarij gaarde nu besidde,
 eller oc thennom her effter bekommendis oc besiddendis wor-
 der, aarligen till gode rede fornoige Scholemesteren wdj
 for^{ne} Dthense, thend seduanlige iordschylb, oc anden rettig-
 hed, som ther pleier aff att gaa, De nar for^{ne} her Chri-
 stiern Pouelsen, Prior till for^{ne} Sctj Knudtz Closter, er död
 oc affgangenn, Tha maa for^{ne} skolemester, Bekomme thend
 gaard, och residency, som for^{ne} her Christiern Pouelsen nu
 haffuer Piffsbreff paa, oc till same Becarij funderit er, lig-
 gendis paa Sctj Albani kirckegaard, nest osten wp till, Dß Elst-
 Mouritz Poddustis, wor mand och thienners gaard, De same
 gaard, siden altid att were oc bliffue, till Scholemesters
 wonning, och Bolige, Thij forbinde wij alle wore fogetther,
 Embiz-
 mend och alle andre, for^{ne} Scholemester wdj Dthense skole,
 thend som nu er, eller her efftherkommendis worder, her
 emod paa for^{ne} Vicarij och Residency effter som forschriit
 itaar, at hindre, eller wdj nogen maade forfanning att giore,
 wnder wortt hyldeste och naade, Giffuitt paa wortt stott

Kiøbenhaffn thend niende dag Septembriis Mar 10. MDCliij
(1568) Wunder wort Signett.

(Original paa Pergament i Bispearchivet blandt Skolens Documenter
under No. 17; en Copie deraf ibid. No. 30.)

III.

Wij Frederich thend Andenn med Gudis Raade Dan=
marckis o. s. v. Konning o. s. v. Giore Alle witter=
ligt, Effther som wij kome vdi forfaringe, Att vdi wor
Kiøbsted Otthense, Skall ligge Ett Liidett hus och gaardy
Rom, Emellom the tho Residenzer, Sognepresten och Lesse=
mesterenn ere wdlagde, Som Skollemesteren tilforunn haffuer
hafft vdi were, Och Beklagis att Sogneprestens och Lesse=
mesterens woning och gaardyrom Ellers tilforunn, Skall were
thennom Fast Small och Enge, Tha Efftherthij att Scholle=
mesteren. Ochsa Nu vdi Andre Raade, er forforgit, Haffue
wij Aff wor Sonderlige gunst och Raade, wndt och thilladt,
Och Nu med thette wortt Dbne breff wnde och thillade,
Att for^{ne} hus Skollemesterenn ibode liggendis Emellom
for^{ne} Residenzer, Med Sitt gaary Rom, Maa och Skall
kome thill for^{ne} Sogneprestis och Lessemesters theris Resi=
denzers Forbedrelse, Och Stedye Sidenn hoß thennom och
theris Efftherkommere, were och Bliffue, Forbindendis were

Foggitter Embighmend och Alle Andre, thennom Eller theris Efftherkommere Sogneprester och Leskemestere, ther paa att hindre Eller i Nogre maade forfang att giore, Under wor hylidste och Naade, Giffuit paa wortt Slott Frederichsborg thend iij Februarij Aar Mdxlvij Under wortt signett. (1577).

(Original paa Pergament i Bisparchivet, bl. Skolens Documenter No. 19.)

IV.

Sens Anscharis Kong: Maytts: Byefougid wdi Ottensee Palle Christensen och Anders Harþeng Borgere, och Henrich Terckelsen Byeschriffuer sammestedy, Giorre witterligt, At Aar 1630 Mandagen den 2den Augusti, Paa Ottensee Byeting for Retten war Schidyet Erlig Mand, Mads Tonnesen Uldermand for Skoemagerne her Wdi Byen, Hand fremlagde, loed leeße och paaschriffue En Hederlig och Hoylærdt Mand D. Hans Michelsen Superintendens offuer Iyens Stict, hans schrifftlige beuillning, liudendis ord effter andit som følger. Hans Michelsen, Superintendens offuer Iyens Stict, Rienndis och witerlig gior for alle, At efftersom Skoemagerne her wdi Ottensee haßuer beuilget, At ded oster foedstydye aff di fire boeder, som ieg till di Otte Schuelens personners Huswerelße, will

lade bygge i Scholemesters gaard, maa setis paa det sted, som foedstyckit aff deeris plandewerck nu staar Saa loffuer ieg for mig och mine effterkommere Superintendenter i Fyens Stiect, At en aff Skoemagernis Børn her wdi Byen, som gaar till Schole her ibidem och er aff en goed forhaabning, schall Alltid Annammis i samme boeder och nyde der di Willkor i alle maade, som nogen aff di andre personer der bliffuer indtagen, Effter den Fundatz der om Skall gioris, Och naar for^{ue} Person wdkommer, Skall en anden aff for^{ue} Skoemagers børn, med samme Willkor, igien indtagis. Datum Ottensee den 2 Augusti 1630 Hans Michelsen Egen Haand, Som samme beutilning, ord fra ord befadtit wahr, Huor effter Rasmus Jensen Student, paa welbemelte D: Hanns Michelsens Weigne war it Tings widne begierendis Aff Effterschreffue Otte Dannemend som ere Hanns Nielsen Skoemager Jorgen Jensen Erich Skreder, Peder Skreder Padeholm, Niels Krudbrender, Niels Rudsch, Lauridtz Nielsen Skinder och Mads fugell, alle Borgere her ibidem. Huilcke alle Endrecteligen wunde paa deris goede troe, Siele och Sandhed, Att di saa och horde samme dag, saaledis gich och foer, inden alle firre Stoeche paa Ottense Byeting, som for er melt Och ingen giensiggelse her emved war wdi nogen maade. Till Widnisbiurd haffuer wi trogt worris Zigneter her neden fore. Actum Ottense vt supra.

(Original paa Papir i Odense Bispcearchiv blandt Skolens Documenter No. 15).

V.

 ii Christian den Fierde med Guds Raade Dan-
 markis, Norgis, Wendes og Gottes Koning ic.
 Giorer alle witterligt at wj Raadigst hassue beuilget och til-
 ladt, Saa och med dete wort aabne Bress Raadigst beuilge
 og tillade, at aff enhuer Kirche wdi Fyens Stiftt maa thill
 Gymnasii opbyggelse wdi wor Kjobsted Otensee giffues en
 halff Rixdaller. Och schall same Contribution inden Fastel-
 auffn først kommandes wd kontne og erlegges og till of
 Elschelig D. Hans Michelsen Superintendent offuer for^u
 Fyens Stiftt lessueris Hvoreffter Kirchevergerne saa och alle
 Andre som veedkommer Sig kunde wiide at Rette och for-
 holde Giffuet paa Bort Slot Kjobenhaffn den 2 Novem-
 ber Anno 1636. Under wort Zignett.

(Originalen i Bispearchivet iblandt Gymnaslets Documenter No. 43).

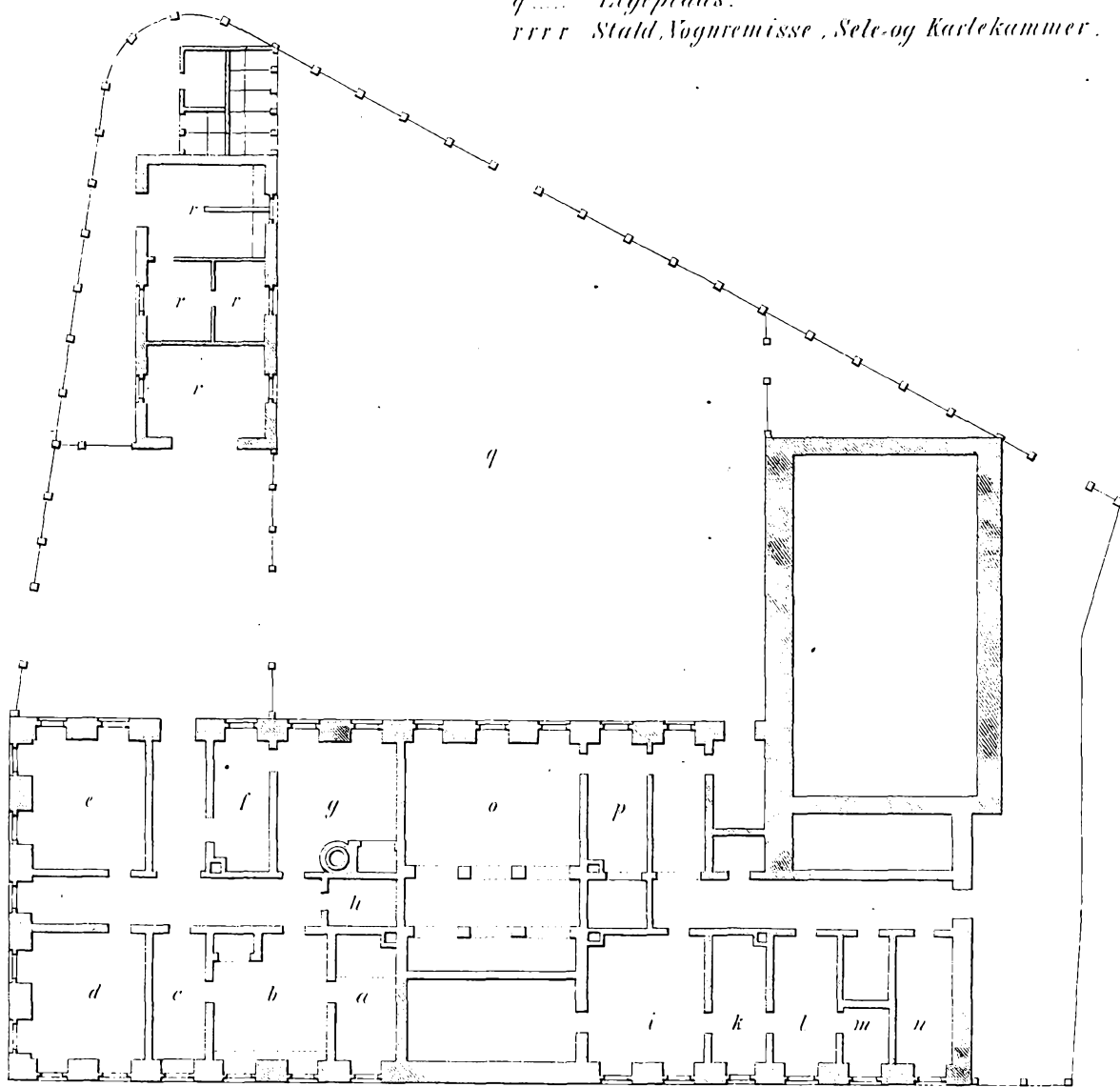

Fredagen den 27de November Kl. 11 foretages den høitidelige Indvielse af den ifølge Hans Majestæt Kongens allernaadigste Befaling for Odense Cathedralsskole af Hr. Etatsraad, Hofbygmester Koch opførte nye Bygning. Fæsttalen holdes af Hans Høiærværdighed, Stiftets Biskop Hr. Dr. Faber, C. af D. og Dbmd., som overgiver Bygningen til Rector, hvorefter denne indleder den fremtidige Gjerning ved en kort Tale.

Til denne Høitidelighed, som holdes i den nye Bygnings Solennitetsal, indbydes herved Skolens Venner og Belyndere.

Kjelder-Etage

- a - h* Kiökken m. u. hørende til Rectorboligen.
- i - n* Pedellens Bolig.
- o - p* Brændsels-Localer.
- q* Legeplads.
- r r r* Stald, Vognremisse, Sele-og Karlekammer.

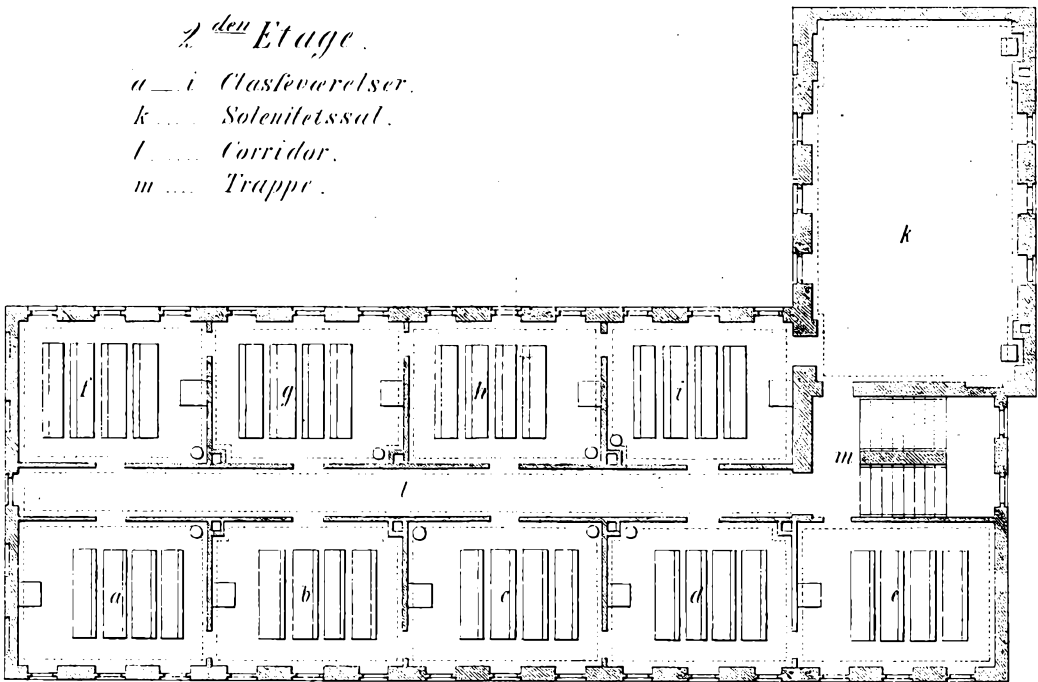

5 10 20 30 40 50 60 Alen

2de Etage.

- a — i* Clasførelser.
- k* Sotleitssal.
- l* Corridor.
- m* Trappe.

1ste Etage.

- a* Vestibule.
- b — l* Rectorbolig.
- m, n* Adjunctens Værelser.
- o, p* Bibliothek-Local.
- q* Gymnastik-Local.
- r* Corridor.
- s* Trappe.

